

Äldrenämnden
Tjänsteskrivelse till äldrenämnden

Datum:
2020-03-31

Diarienummer:
ALN-2019-0159

Handläggare:
Jonas Nord

Uppföljning av aktiviteter – Kartläggning av öppna förebyggande insatser 2018

Förslag till beslut

Äldrenämndens arbetsutskott föreslår äldrenämnden besluta

1. **att** lägga rapporten till handlingarna och
2. **att** förlänga pilotprojekt för att erbjuda seniorluncher på skolor i Uppsala året ut.

Sammanfattning

I maj 2019 presenterade avdelningen för avtal och marknad en kartläggning av öppna förebyggande insatser. Kartläggningen bestod av intervjumaterial från intervjuer med personal och enkätsvar från besökare/gäster/kontakter från verksamheter inom öppna förebyggande insatser.

Kartläggningen visade på en del problem och utvecklingsområden inom verksamhetsområdet och avdelningen för avtal och marknad ålades flera aktiviteter, exempelvis utredningsuppdrag, i samband med presentationen av kartläggningen. Följande uppföljning innehåller en rapportering av de insatser som har genomförts, som pågår och som planeras inom öppna förebyggande insatser och som ligger i linje med de aktiviteter som ålades avdelningen.

Beredning

Ärendet har beretts av avdelningen för avtal och marknad.

Ekonomiska konsekvenser

Inga ekonomiska konsekvenser föreligger.

Konsekvenser för jämställdhet

Inte aktuellt med föreliggande förslag till beslut

Konsekvenser för tillgänglighet

Inte aktuellt med föreliggande förslag till beslut

Beslutsunderlag

Bilaga. Uppföljning av aktiviteter – Kartläggning av öppna förebyggande insatser 2018

Äldreförvaltningen

Carina Juhlin
Direktör

Äldreförvaltningen
Rapport

Datum:
2020-03-31

Diarienummer:
ALN-2019-0159

Handläggare:
Jonas Nord

Uppföljning av aktiviteter – Kartläggning av öppna förebyggande insatser 2018

Inledning

Under 2018 genomfördes en kartläggning av Öppna förebyggande insatser i Uppsala kommun (ALN-2019-0159) vilken presenterades för äldrenämnden i majnämnden 2019. Öppna förebyggande insatser innefattar verksamhetsområdena; Träffpunkter, Seniorrestauranger och Anhörigcentrum. Kartläggningen visade på en del problem och utvecklingsområden som finns inom öppna förebyggande verksamheter, bland annat lokalbrist i relation till en ökande äldre befolkning, svårigheter att nå vissa målgrupper, samverkanbrister inom den egna organisationen och med externa aktörer samt möjligheten till sammanslagning av träffpunkter.

I samband med att kartläggningen presenterades i nämnden ålades förvaltningen aktiviteter för att åtgärda de problem som identifierades och för att utveckla öppna förebyggande insatser. Aktiviteterna som ålades förvaltningen är följande:

att utreda hinder och möjligheter för grupper som idag inte deltar i öppna förebyggande insatser samt att utveckla och utforma information om äldrenämndens öppna förebyggande insatser så att de når hela målgruppen,

att utreda och återkomma med förslag på hur utbudet av träffpunkternas hälsofrämjande verksamhet kan göras mer likvärdig mellan olika träffpunkter samt utreda om de fasta träffpunkterna kan kompletteras med mobil verksamhet,

att utreda hur samverkan mellan träffpunkterna kan förstärkas,

att utreda hur samverkan mellan träffpunkter och relevanta interna och externa aktörer kan förstärkas,

att i samverkan med kommungemensam service utreda investeringsbehov och lokalisering av befintliga seniorrestauranger,

att utreda hur seniorrestauranger kan kompletteras med subventionerade luncher för seniorer på kommunens skolor,

att utreda möjligheterna för äldrenämnden att marknadsföra privata restauranger som vill rabattera sina luncher riktat mot seniorer, och

att genomlysna riktlinjer för avgiftsfri avlösning inom anhörig-, närstående- och demensvård.

Nedan presenteras förvaltningens aktiviteter för att uppfylla de uppdrag som ålades förvaltningen i samband med kartläggningen.

Aktivitetsuppföljning

Under 2019 har vi jobbat för att utveckla verksamhetsområdet öppna förebyggande insatser i Uppsala kommun. Flera av de aktiviteter som har genomförts i utvecklingsarbetet ligger i linje med de aktiviteter som föreslagits av nämnden enligt ovan.

Nedan presenteras de aktiviteter som har genomförts i relation till ovanstående uppdrag men även andra aktiviteter som syftar till att utveckla öppna förebyggande insatser och som ligger i linje med ovanstående uppdrag.

Hur ska vi nå vår målgrupp?

att utreda hinder och möjligheter för grupper som idag inte deltar i öppna förebyggande insatser samt att utveckla och utforma information om äldre nämndens öppna förebyggande insatser så att de når hela målgruppen

Förvaltningen har identifierat att besökarna på träffpunkterna och Anhörigcentrum består av en stor andel kvinnor, uppemot 80 procent vid vissa aktiviteter. Seniorrestaurangerna uppvisar en mer jämlik könsfördelning men gemensamt för samtliga tre verksamheter är att det är merparten inrikes födda besökare. De målgrupper som inte kommer till våra öppna förebyggande, exempelvis män och utrikes födda, insatser är också grupper som är i riskzonen för exempelvis ensamhet, psykiska hälsa och suicid. Kartläggningen visar att besökarna främst fått information om öppna förebyggande insatser via sitt sociala nätverk, alltså att de fått informationen från personer i deras närhet.

Det pågår diskussioner gällande hur vi ska få de personerna att komma till våra verksamheter, bland annat för att ge dem en mer meningsfull vardag och således minska risken för ovanstående. Det har diskuterats hur vi kan nå dem i våra vanliga kanaler det vill säga information på hemsida, på verksamheternas träffpunkter, genom Seniorguide och så vidare. Problemet kvarstår dock att de som inte befinner sig på de forumen inte tar del av information och Seniorguide erbjuder möjlighet till information där det är vissa som tackar nej. Samtidigt kommer det finnas de som inte vill besöka våra verksamheter och självbestämmandet är viktigt både i deltagandet i aktiviteter och när det gäller att vilja ta del av information. Att få alla målgrupper att besöka våra träffpunkter kan vara en utopi, däremot bör förvaltningen inte riskera att missa vissa målgrupper på grund av att kommunen inte kan nå dem utan valet att inte vilja delta ska vara den enskildes. Diskussionerna har lett till några faktiska åtgärder.

Under vintern har det utlysts stimulansmedel för psykisk hälsa där förvaltningarna har fått inkomma med förslag på aktiviteter som kan finansieras av medlen. Ett av äldreförvaltningens förslag var att göra en undersökning för att se hur förvaltningen kan nå de som idag inte finns i våra verksamheter. Förslaget tilldelades 50 000 kr. Under våren kommer projektdirektiv att skrivas fram.

Vidare har det arbetats fram förslag för hur träffpunktsverksamheterna kan göras mer synliga utanför de kanaler som finns i dagsläget, exempelvis hemsida och anslagstavlor. Under våren och sommaren kommer träffpunkterna att börja röra sig mer utanför befintliga lokaler. Det är ett sätt att möta både de problem vi har med för trånga lokaler men också ett sätt för verksamheten att synas och möjligtvis locka fler besökare. Tanken är att om exempelvis träffpunkterna har promenader och kaffe utomhus kan det väcka ett intresse att se vad det är som pågår, om vi har vissa fysiska aktiviteter i en park istället för i en lokal så kan vi också synas mer och på så sätt väcka ett intresse hos förbipasserande. Det bör kompletteras med kläder för personalen som tydligt visar att det är en kommunal verksamhet som är ute och genomför aktiviteter.

Vidare så bör det hittas samverkansformer mellan hemtjänst och hemsjukvård och andra delar av äldreförvaltningens organisation, exempelvis anhörigstöd och träffpunktsverksamhet vilket kommer att förtydligas i kommande uppdragsbeskrivningar för öppna förebyggande insatser. Dock kan förvaltningen se att vid uppföljningar av utförandet av hemtjänst och hemsjukvård så uppger personalen att de ofta upplever tidsbrist. Att utöka deras ansvar och arbetsuppgifter med exempelvis motiverande samtal för att få en brukare att besöka exempelvis en träffpunkt kommer mest troligt öka den tidspress som redan finns.

Träffpunkternas likvärdighet

att utreda och återkomma med förslag på hur utbudet av träffpunkternas hälsofrämjande verksamhet kan göras mer likvärdig mellan olika träffpunkter samt utreda om de fasta träffpunkterna kan kompletteras med mobil verksamhet

I rapporten beskrevs det att flera träffpunkter är begränsade av sina lokaler, främst på de träffpunkter som finns på landsbygden. På grund av lokalernas utformning och storlek är det svårt att få till fysisk aktivitet, exempelvis i Björklinge där träffpunkten ligger i en lägenhet, är det svårt att bedriva fysisk aktivitet annan än sittgympa. Emellertid har personalen i Björklinge kunnat hyra PRO:s lokal och på så sätt kunnat erbjuda annan fysisk aktivitet. Lokalfrågan och komplementära åtgärder är något förvaltningen ser över kontinuerligt.

Som beskrivet ovan finns det idéer om att försöka få ut träffpunkterna för att bedriva aktiviteter utanför lokalerna. Det kan exempelvis vara att köra vissa träningspass ute i parker, använda utegymmen som finns i kommunen eller gå på promenader, göra utflykter och att fika utomhus. Sådana aktiviteter kan förekomma oavsett storleken eller utformningen av de respektive träffpunkternas lokaler. Några träffpunkter har också haft ett samarbete med Upplandsstiftelsen och deras pilotprojekt FiNA som syftar till att bedriva aktiviteter utomhus i naturen.

Vidare arbetar förvaltningen med att sy ihop ett pilotprojekt för mobila träffpunkter. Idén är att träffpunktspersonal åker ut till olika platser och bedriver träffpunktsverksamhet i olika former, både sociala och fysiska aktiviteter. Syftet med mobila träffpunkter är att inte begränsas till de fysiska platserna där vi har lokaler idag utan ska kunna finnas på fler och andra platser utan att binda oss vid fasta lokaler. I nuläget görs en sondering av var eventuella områden de mobila träffpunkterna ska finnas och förvaltningen håller också på att se över möjligheterna att hyra in oss på hembygdsgårdar, bygdegårdar eller föreningslokaler. I det arbetet diskuteras det även med andra förvaltningar, exempelvis kulturförvaltningen som har ansvar för fördelningen av medel till hembygdsgårdar och bygdegårdar. Vidare förs diskussioner med strateger på SBF, bland annat landsbygdsstrateg och projektledare för servicepunkter för att undersöka om det finns andra landsbygdsprojekt som kan samarbetas med eller för säkerställa att det inte genomförs projekt som konkurrerar med andra landsbygdsprojekt. Sondering har också börjat göras för att se var på landsbygden det finns äldre men också vilka aktiviteter som finns där utanför kommunens regi. På vissa ställen kan det snarare handla om att stötta befintliga verksamheter än att bedriva egna verksamheter vid sidan om. Förvaltningen ska även se över resurser inom träffpunktsverksamheter i form av exempelvis lokalhyror, personal och transporter. Förvaltningen anser det därför centralt att förarbetet innan en pilot kan genomföras är grundligt. Det är i nuläget oklart när en pilot för mobila träffpunkter kan sjasättas men enligt nuvarande plan kommer det ske senast hösten 2020.

Samverkan

att utreda hur samverkan mellan träffpunkterna kan förstärkas,

Det finns olika sätt att förstärka samverkan mellan träffpunkterna.

I ett första steg är förvaltningens åtgärd att revidera träffpunkternas uppdrag och där tydliggöra behovet av samverkan emellan träffpunkterna, ett tydliggörande av vikten av samverkan kommer även ske i andra uppdragsbeskrivningar. Emellertid måste det även finnas en vilja och möjlighet att genomföra en sådan samverkan så det kommer

även krävas rutiner och arbetssätt för det. Det anser förvaltningen ligga på verksamheten för att kunna uppfylla uppdraget.

Förvaltningen kan däremot ge verksamheten bättre möjligheter till samverkan. Vid kartläggningen 2018 och vid 2019 års uppföljning beskrev personalen på vissa träffpunkter en önskan att börja samverka mer, främst genom att slå samman träffpunkter som ligger nära varandra till en större träffpunkt. Ett arbete för att slå samman träffpunkterna i Gottsunda har pågått under de senaste åren. Dock har inte förvaltningen lyckats finna lokaler som är passande för ändamålet. Det ska här tas i åtanke att det inte enbart innefattar att få tillgång till en ny lokal utan det måste även överensstämja med avtalstiden på de lokalavtal vi har idag, alternativt möjlighet att få in nya hyresgäster i de lokaler vi idag besitter. Det är centralt att avtalstider, eller möjlighet till övertagande av avtalet från annan, passar ihop så långt som möjligt med ett eventuellt lokalbyte för att inte stå med dubbla hyror och således ökade kostnader. I dagsläget pågår ett arbete för att få in de tre träffpunkterna som finns i Gottsunda i en och samma lokal. Vidare förs arbetet med en sammanslagning i Gottsunda tillsammans med andra förvaltningar (SBF, KTF, IFF) och med föreningslivet. Målet är att fler verksamheter än träffpunkten ska finnas och samverka i lokalen och på så sätt se till att det pågår verksamheter under fler timmar av dygnet. En sådan lösning kan öka samverkan mellan olika verksamheter och även fördela kostnader mellan olika förvaltningar och för kommunen externa aktörer vilket mest troligt ger en resurseffektivisering, genom ett bättre samnyttjande av lokaler, för samtliga delaktiga förvaltningar. I nuläget håller äldreförvaltningen tillsammans med ovan nämnda aktörer på att se över en lösning med UKFABs tidigare lokal på Valthornsvägen 1.

Ett annat geografisk område som berörts av personalen och där de efterfrågade mer samverkan och även en hopslagning av träffpunkter är de som arbetar på träffpunkterna som ligger förhållandevis nära varandra i området vid Luthagen/Svartbäcken, träffpunkterna Karl-Johan, Ramund och 86:an. Där har dock inget konkret arbete med en sammanslagning påbörjats. Förvaltningen anser att det är klokt att först genomföra en sammanslagning i Gottsunda och utvärdera den innan arbete med en ny sammanslagning kan påbörjas. Avtalstider för de tre träffpunkterna i Luthagen/svartbäcken kan dock komma att påskynda eller försena det arbetet.

att utreda hur samverkan mellan träffpunkter och relevanta interna och externa aktörer kan förstärkas

Det pågår ett kontinuerligt arbete med externa aktörer. Det finns redan idag samverkan, om än dock lokalt, mellan träffpunkterna och externa aktörer, bland annat Studieförbundet, Vuxenskolan och kyrkan, däremot kan det bli mycket bättre.

En första åtgärd är att förtydliga vikten av samverkan i träffpunkternas uppdrag som kommer att revideras under våren, dock så krävs det att träffpunkterna arbetar utifrån det och att rutiner för extern samverkan arbetas fram på både central och lokal nivå.

Det har också påbörjats ett arbete tillsammans med bland annat kulturförvaltningen. Till exempel kommer en fritidsklubb att flytta in i Träffpunkt Orstenens lokaler i Eriksberg där verksamheten planeras vara i full gång vid starten av höstterminen 2020. Att samnyttja lokaler med andra aktörer kommer att innebära en ekonomisk besparing då ytor dels kommer att tillfalla kulturförvaltningen och så även kostnaderna för dem och dels genom att kostnaderna för samnyttjade ytor kommer att delas mellan förvaltningarna. Vidare kommer en sådan lösning också ge möjligheter till samverkan mellan de olika förvaltningarnas verksamheter. Om projektet på Orstenen faller väl ut

finns det möjligheter till liknande samarbeten i de lokaler som idag hyrs in av äldreförvaltningen, exempelvis de tidigare servicehusen i Nyby, med ökad samverkan och mer effektivt nyttjande av lokaler som potentiella konsekvenser.

Det pågår också ett arbete med att tillsammans med kulturförvaltningen och föreningslivet hitta lokaler för samutnyttjande i Gottsunda (se mer ovan).

Äldreförvaltningen har tagit initiativ till ett fora där olika förvaltningar kan ses och diskutera sina lokal- och verksamhetsbehov för att i framtiden diskutera hur förvaltningarna tillsammans kan möta deras behov. Förvaltningen tror och hoppas att samlokalisering med andra verksamheter också kommer skapa samverkansformer för de som delar lokaler.

Det pågår ett samarbetsprojekt med representanter från äldreförvaltningen, kulturförvaltningen, stadsbyggnadsförvaltningen tillsammans med Upplands idrottsförbund och IFU Arena gällande aktiviteter i Gränbyområdet. Samarbetsprojektet togs fram i slutet på 2019 och ett första möte har hållits i februari 2020. I samarbetsprojektet är äldre personer en prioriterad målgrupp.

Seniorrestauranger

att *utreda hur seniorrestauranger kan kompletteras med subventionerade luncher för seniorer på kommunens skolor*

Under hösten 2019 utformades ett pilotprojekt för att erbjuda seniorluncher på skolor i Uppsala. Till pilotprojektet valdes tre skolor ut; Nannaskolan, Almunge skola och Gåvsta skola. Vid urvalet var det fokus på landsbygden vilken, i projektet representeras av Almunge skola och Gåvsta skola. Förvaltningen ville också ha en skola centralt i staden varav valet föll på Nannaskolan. Under piloten var det viktigt att få med skolor som var intresserade av projektet och hade både en passande lokal och en villig personal för att genomföra projektet. Fler skolor än de tre ovanstående kontaktades men slutligen föll valet på dem.

Projektet inleddes 3 februari 2020 och pågår fram till hösten 2020. Projektet har således inte hunnits utvärderas efter avslut. En halvtidsutvärdering har genomförts, där samtal med personal på skolan och seniorer, visar att det har varit populärt, åtminstone i Almunge och på Nannaskolan. På Nannaskolan beskriver personalen att de har haft ett genomsnitt på ungefär 15 seniorer och i Almunge har det varit i genomsnitt ungefär 10 personer/dag. På Gåvsta skola har det inte varit lika många ätande seniorer, men det har varit några ätande vissa dagar, vid halvtidsutvärderingen 14 stycken. Orsaken till att det kommit färre till Gåvsta skola kommer att undersökas vid utvärderingen.

Projektet har inte hunnits utvärderas till fullo men halvtidsutvärderingen har visat skolorna beskriver projektet som positivt, de tycker det är trevligt att det kommer pensionärer som interagerar med eleverna samtidigt som det inte har inneburit något nämnvärt merjobb för personalen. På Nannaskolan beskriver rektorn att det även har blivit lugnare i matsalen när det kommit in fler vuxna i den. Både Nannaskolan och Almunge skola har redan bett om att pilotprojektet ska bli bestående. I och med rådande läge med Covid-19 är pilotprojektet under paus och kommer därför att förlängas till hösten och därefter utvärderas i sin helhet.

Vidare kan nämnas att det görs en resurseffektivisering, av exempelvis personal och inventarier, då skolköken som redan lagar mat till eleverna även gör det till seniorerna. I relation till seniorrestaurangerna innebär seniorluncher på skolorna en besparing i personal-, råvaru- och lokalkostnader.

Beroende på resultatet av utvärderingen kan nämnden och förvaltningen fundera på hur den ska gå vidare med seniorluncher i skolan. Dock krävs det en förankring i både äldre- och utbildningsnämndens verksamhetsplan för att projektet ska kunna permanentas. En förankring i båda nämnderna är centralt för att kunna ta strategiska beslut kring seniorrestaurangsverksamheten då skolor som kan ersätta eller avlasta befintliga seniorrestauranger är ålagda att göra det. Ett uppdrag, som ställer krav på skolorna och äldreförvaltningen, bör utformas i samråd med utbildningsnämnden och utbildningsförvaltningen.

att i samverkan med kommungemensam service utreda investeringsbehov och lokalisering av befintliga seniorrestauranger

Idag görs det, i samverkan med Måltidsservice, kontinuerliga kontroller av investeringsbehov av seniorköken som i dagsläget tillagar både seniorrestaurangernas mat och mat till boenden i kommunens egen regi. Förvaltningen blir informerad av Måltidsservice när utrustning börjar bli dålig eller har gått sönder och behöver bytas ut. Förvaltningen har även under 2018, med hjälp av företaget Storkök inventerat samtliga köksinventarier där det framkommer ålder på dem, avskrivningar och i vilket skick de är. I den inventeringen framkommer det inte kökens lokaler, deras fysiska skick eller utformning. Förvaltningen tillsammans med Måltidsservice bevakar lokalerna och deras skick kontinuerligt.

Förvaltningen kan således göra strategiska beslut ifall det är mer eller mindre kostsamt att behålla ett kök eller att flytta det, Björngårdens flytt till vård- och omsorgsboendet Bernadottes lokaler i Valsätra är ett exempel där en sådan analys gjordes. Genom flytten kunde vi komma ut ur ett kök som hade krävt investeringar samt komma ut ett avtal för lokaler som inte nyttjades effektivt samtidigt som vi gick in i lokaler som redan användes och som redan bekostades av äldreförvaltningen. En resurseffektivisering i förhållande till mer effektivt nyttjande av lokaler kunde därmed göras. Samverkan mellan vård- och omsorgsboendet, dess personal och seniorrestaurangsverksamheten har också möjliggjorts genom samlokaliseringen.

Vidare finns det processer hos Måltidsservice och förvaltningen som berör aktiviteten ovan. Måltidsservice har tillsammans med förvaltningen beslutat att ta över Bolandsköket och förlägga stora delar av förvaltningens behov av måltidsproduktion där, främst de måltider som tillagas till boende i kommunens egen regi. Seniorköken som idag finns placerade i olika delar av Uppsala och lagar mat till närliggande boenden kommer således att endast tillaga och servera luncher för seniorrestaurangerna, med vissa avsteg där det är ekonomiskt och transportmässigt rationellt att ha kvar produktion av mat till närliggande boenden. Då produktionen av måltiderna för boenden kommer att avlastas seniorköken finns det möjlighet att centralisera tillagningen av seniorluncher till exempelvis Leopold (Nyby) och därmed öppna upp för mottagningskök på våra seniorrestauranger. Mottagningskök är billigare att utrusta då de inte kräver utrustning för tillagning utan endast utrustning för varmhållning vilket gör investeringar mindre kostsamma men även mer beräknliga då en del utrustning som finns i seniorköken är kostsamma i inköp. Idag finns det mottagningskök på seniorrestaurang Årsta och Porfyren i Eriksberg. Emellertid bör transportkostnader, varmhållningsvagnar, kökens befintliga skick, möjligheten att skala upp och ner produktionen och så vidare tas med i beräkningen av omställning till mottagningskök på seniorrestaurangerna. Således kan det vara rationellt att behålla produktionen i några av seniorköken.

Vidare inväntar förvaltningen även resultat av ett pilotprojekt med seniorluncher på skolorna. Det kan skapas möjligheter att, tillsammans med utbildningsnämnden,

permanent projektet (se svar på aktivitet ovan), vilket ger förvaltningen möjlighet att tänka bredare kring frågan om seniorluncher då seniorluncher på skolorna kan komplettera befintliga seniorrestauranger. Om projektet blir bestående så förändras förutsättningarna för hur förvaltningen övergripande bör planera kring seniorrestaurangverksamheten, både gällande kommande investeringar och lokalisering.

Förvaltningen inväntar således ovanstående processer innan beslut gällande seniorrestaurangernas investeringsbehov och lokalisering kan tas.

Stöd till privata restauranger

att utreda möjligheterna för äldregruppen att marknadsföra privata restauranger som vill rabattera sina luncher riktat mot seniorer, och

Det är tolkningsbart huruvida kommunen kan marknadsföra privata företag. För det första ska kommunen agera i angelägenheter som ligger i kommuninvånarnas och det allmännas intresse så länge det innefattas inom kommunens geografiska område:

Kommuner och regioner får själva ha hand om angelägenheter av allmänt intresse som har anknytning till kommunens eller regionens område eller deras medlemmar. Lag (2019:835, Kap 1, §1)

Utifrån ovanstående lagtext så skulle en kunna hävda att kommunens möjligheter är förhållandevis långtgående, så länge det ligger i det allmännas intresse, det är dock svårt att på rak arm avgöra exakt vad "allmänt intresse" skulle vara. Seniorrestaurangverksamheten skulle dock kunna anses ligga i kommuninvånarnas och allmänhetens intresse då den kan främja de äldre fysiska och psykiska hälsa.

Vidare kan Kommunen ge stöd för att främja privata bolag. Även om lagen öppnar upp för möjligheten att främja privata näringsidkare så är det emellertid svårt att utifrån lagen utläsa exakt vilka "åtgärder" som får förekomma och hur näringslivet bör definieras och avgränsas i förhållande till skrivningen "allmänt främja näringslivet":

Kommuner och regioner får genomföra åtgärder för att allmänt främja näringslivet i kommunen eller regionen. Lag (2019:835, Kap 2, §8)

Så långt går det att tolka lagen som att kommunen får ge stöd som främjar näringslivet i stort. I lagtexten och i propositionen (prop 1990/1991:117) till den finns inga preciserings för vad som kan räknas som stöd. Rättsfall på området beskriver främst fall som inbegriper mark, lokaler, lån, borgen och hyror. I propositionen (prop 1990/1991:117) till lagen nämns kollektiv marknadsföring som ett exempel på allmänt främjande. Exempel av rättsfall som ges är bland annat sponsring av vissa tävlingar. Domstolen har i de fallen undersökt huruvida stödet har givit avsedd effekt och huruvida stödet inte *särskilt* har gynnat någon enskild näringsidkare. Det kan således finnas en möjlighet till marknadsföring av restauranger om det görs kollektivt. Däremot bör det funderas kring om ett stöd i form av marknadsföring kan ge en särskild fördel för vissa näringsidkare. Om restauranger inne i staden ökar sin försäljning av luncher mycket tack vare marknadsföringen medan restauranger på landsbygden inte gör det kan det ifrågasättas om inte vissa aktörer gynnas oproportionerligt. Det gäller oavsett om stödet har som avsikt till allmänt främjande men i praktiken visat sig gynna enskilda, det är alltså inte avsikten utan effekten som kommer att bedömas.

Det finns likväl vissa inskränkningar i lagen för vad kommunen kan göra vad gäller stöd till privata bolag. I normalfallet ska det inte ges stöd från kommunen till enskilda

privata bolag. Stödet innefattar dels ekonomiskt stöd och dels andra former av stöd som exempelvis marknadsföring vilket är fallet i ovanstående utredningsuppdrag. Likväl kan det förekomma situationer där olika former av stöd kan vara tillämpligt vilket följande lagtext beskriver:

Individuellt inriktat stöd till enskilda näringsidkare får lämnas endast om det finns synnerliga skäl för det. Lag (2019:835, Kap 2, §8)

Det skulle således vara tillåtet att ge stöd till aktörer i näringslivet, dock måste det motiveras genom ”synnerliga skäl” ifall stödet ska ges till enskilda privata bolag. Emellertid ska nämnas att utgångspunkten i lagtexten är att inte ge stöd till enskilda näringsidkare. Vad som skulle kunna anges som synnerliga skäl som lagtexten refererar till är oklart. I exempel som ges utifrån liknande fall har det exempelvis handlat om stöd till glesbygder för att behålla en minimistandard av serviceutbudet. Exempelvis beskrivs en kommun där det endast finns en bensinmack och för att kunna behålla den har kommunen givit stöd till en enskild näringsidkare. Ett annat exempel är att ge stöd till hotell på glesbygden där besöksunderlaget inte varit tillräckligt men för att behålla hotellet så har kommuner gått in med stöd då det anses vara av allmänt intresse och ett synnerligt skäl att det finns ett hotell på orten. Det är högst oklart om liknande argument skulle kunna motivera stöd till restauranger. Synnerliga skäl kan också vara att behålla arbetstillfällen. Det är inte fallet i ovanstående med seniorrestauranger då inte verksamheten står och faller med en enskild näringsidkare. Det är heller ingen bransch som står eller faller med kommunens eventuella stöd i det här fallet. Vidare beskrivs också att kommunen inte får inkräkta på en befintlig marknad för att kunna anses vara av kompletterande karaktär och därmed ska det inte finnas något initiativ från näringslivet kring liknande insatser. Om en näringsidkare planerar att ta initiativ till en liknande lösning så ska kommunen inte genomföra den. Det kan vara svårt att undersöka huruvida en eller flera restauranger har som avsikt att göra liknande satsningar vilket eventuellt skulle kunna leda till överklagan.

Vidare bör nämnas att kommunerna även styrs av likställighetsprincipen.

Kommuner och regioner ska behandla sina medlemmar lika, om det inte finns sakliga skäl för något annat. Lag (2019:835, Kap 2, §3)

Här bör det diskuteras vad likställighetsprincipen innebär i ovan nämnda fall. Ska en ge stöd till alla restauranger som vill ge rabatterade luncher för seniorer? Det skulle nog krävas i det här fallet. Emellertid kan en hävda att det inte skulle vara likställt gentemot andra branscher.

Givet ovanstående skulle det kunna vara möjligt för kommunen att marknadsföra privata restauranger så länge alla restauranger har möjlighet att delta. Det skulle kunna jämföras med exempelvis valfrihetssystemet inom områden som kommunen tillämpar där kommunen också informerar om vilka som ingår i det. Samma sak när kommunen informerar om andra aktörer, exempelvis ideella organisationer och föreningar vilket en information om restauranger skulle kunna likställas med.

Oavsett den juridiska möjligheten att marknadsföra privata restauranger bör nämnden fundera kring syftet med insatsen och vad den innebär för seniorer. För det första, om det finns möjlighet för alla restauranger att marknadsföras av kommunen, vilket i ovanstående fall kommer att krävas, så är det inte säkert att målen med näringsriktig och vällagad mat uppfylls. Det beror på restaurangens profil och det kan bli så att kommunen måste marknadsföra McDonalds. Det kan också vara svårt att argumentera för att kommunen lever upp till sina mål med ekologisk och närproducerad mat då kontrollen över det försvinner i och med att alla restauranger ska ges möjlighet att bli

marknadsförda. För det andra så kommer det bli svårt då kommunen inte har något inflytande i verksamheten, på sådant sätt som vi har i och med uppdraget till Måltidsservice. Det kommer således bli svårt att bland annat lämna synpunkter gällande exempelvis matens kvalitet, livsmedelshantering, svart arbetskraft, företagsskulder och arbetsmiljöfrågor. Det är möjligt att det går att kravställa, vilket då även måste kontrolleras. En kravställning kan dock inskränka på likställigheten då det kan exkludera restauranger som inte uppnår kraven och i det fallet befinner sig kommunen i en juridisk gråzon för vad som kan vara tillåtet. Givet att kommunen marknadsför restauranger är det tveksamt om huruvida kommunen kan friskriva sig från ansvar för saker de privata restaurangerna eventuellt är inblandade i.

Å andra sidan ger en marknadsföring av privata restauranger möjlighet för äldre kommuninvånare att ta del av information om fler restauranger till rabatterat pris, givet att några restauranger vill erbjuda det. Det kan ge fördelar i förhållande till tillgänglighet, exempelvis på landsbygden. Vidare är inte seniorrestaurangernas enda roll att servera luncher till personer över 65 år utan även vara ett fora för social samvaro. Privata restauranger kan ge ytterligare möjligheter till social samvaro men det riskerar också bryta den samvaro och gemenskap som finns på dagens seniorrestauranger. Det måste dock ligga i kommuninvånarens självbestämmande att äta där de vill. Vidare kan privata restauranger ge möjligheter för seniora kommuninvånare att inte enbart äta rabatterade luncher utan kanske även rabatterade middagar, något som idag inte inryms i seniorrestaurangverksamheten.

Givet ovan handlar det om en avvägning av den eventuella goodwill-förlust kommunen kan drabbas av om ett företag visar sig inblandade i oegentligheter gentemot de fördelar kommunen kan se av att marknadsföra restauranger.

Slutligen kan nämnas att om kommunen vill marknadsföra privata restauranger så är det, givet ovanstående, möjligt. Förvaltningens förslag är att det inte bör ligga inom ramen för förvaltningens befintliga verksamhet, det vill säga inom öppna förebyggande insatser, utan inom ramen för äldrevänlig kommun. Inom ramen för äldrevänlig kommun så utreds frågan om hur information kring externa aktörer, exempelvis närings- och föreningsliv och ideella organisationer, av intresse för en äldrevänlig kommun kan se ut och var ansvaret för informationen bör ligga. Förvaltningens rekommendation är således att ovanstående fråga tas över av äldrevänlig kommun.

Avgiftsfri avlösning för anhöriga

att *genomlysna riktlinjer för avgiftsfri avlösning inom anhörig-, närstående- och demensvård*

Under hösten 2019 påbörjades ett arbete med ett reviderat uppdrag för Anhörigcentrum där riktlinjer för avgiftsfri avlösning ingår. I arbetet inkluderades verksamhetens personal för att ge sin syn på insatsen som idag ligger utanför biståndsbeslutade insatser.

Insatsen innebär att anhöriga som vårdar långvarigt eller kroniskt sjuka närstående kan få avlösning under maximalt 24 timmar/månad för att dels få en paus från den närstående och vården- och omsorgen av densamma och dels för att kunna utgöra ärenden eller andra aktiviteter utan att behöva oroa sig för den närstående. Avgiftsfri avlösning kan idag ges till anhöriga där närstående inte har biståndsbeslutade insatser i form av exempelvis dagverksamhet eller korttidsvård, insatser som syftar till att ge den anhörige avlastning. Insatser som kan förekomma är mestadels av servicekaraktär

som exempelvis städ och färdtjänst. Avgiftsfri avlösning har givits under dygnets alla 24 timmar.

I och med revideringen av uppdraget har det genomförts samtal med anhörig- och demensvårdskonsulenter beträffande avgiftsfri avlösning (i den reviderade uppdragsbeskrivningen benämnt *egentidsstöd*). Stödet anses, av konsulenterna, vara centralt för de som vårdar en närstående och syftar till att de ska klara av den situation de befinner sig i men också för att förebygga insatser för den anhöriga så att den orkar vara ett stöd för närstående. I revideringen har den maximala tiden (24 timmar/månad) för egentidsstöd behållits men har begränsats till att gälla mellan kl 08:00-22:00 veckans alla dagar. De biståndsbeslutade insatser som kan få förekomma samtidigt som egentidsstöd är ungefär de samma. Däremot, till skillnad från tidigare då egentidsstödet har kunnat löpa på, ska egentidsstödet ges i perioder om sex månader för att sedan efterföljas av en dialog mellan den anhörige och anhörig- eller demensvårdskonsulent gällande den anhöriges situation innan en ny period kan påbörjas. Stödet syftar till att den anhörige ska kunna hantera sin situation och att skapa oberoende och stödet ska således endast ges i de fall där den anhörige inte upplever sig klara sin situation.

